

Biyoihtimamın Mülkiyet Üzerinden Organizasyonu ve Güvenliğin Eşitsiz Dağılımı¹

Kamile Batur²

ORCID: 0000-0002-7378-6986

Öz

6 Şubat Depremleri akabinde afet hazırlığı olarak kentsel dönüşüm tekrar gündeme geldi. İskenderun'da riskli alan kararlarının iptal edilmiş olması devletin vatandaşlarının güvenliği için göstermesi gereken ihtimamın eksikliğine delil olarak sunuldu. Gölcük Depreminden bu yana devlet ve yaşam arasında kurulan yeni biyopolitik ilişki (biyoihtimam), yaşama iliştirilen toplumsal duygular ve hassasiyetlerle beraber şekillenerek, yaşamı kırılabilirliği üzerinden tanımlamakta ve devleti bu kırılabilirliğin tespiti, giderilmesi konusunda sorumluluk ve inisiyatif sahibi haline getirmektedir. Fakat bu hassasiyet ve duygular belli araçlar ile rasyonalize edilmektedir. Bu araçlar risklerin ve ihtimamın eşitsiz dağılımını ve hatta bazı yaşamların kırılabilirleştirilmesi doğallaştırılmaktadır. Risk odaklı kentsel dönüşüm ve bina yenilemelerine odaklanarak, bu makalede, bu rasyoneleştirme ve doğallaştırma mekanizmalarından birinin, sürecin mülkiyet odaklı organize edilmesi olduğunu göstereceğim. Depremlere ve diğer afetlere karşı kent sakinlerinin güvenliğini sağlamak, eşitsizlikleri merkeze alan alternatif mimari ve kentsel ihtimam pratikleri ile mümkün olabilir.

Anahtar Kelimeler: Biyopolitika, deprem, kentsel dönüşüm, eşitsizlik, mülkiyet

¹ Bu araştırma Avusturya Bilimler Akademisi DOC Programı tarafından desteklenmiştir.

² Dr., E-posta: kamile.batur@tuwien.ac.at

Organization of Biocare through Property and Uneven Distribution of Safety³

Kamile Batur⁴

ORCID: 0000-0002-7378-6986

Abstract

After the earthquakes of February 6, urban transformation as an instrument of disaster prevention was put back on the agenda. The cancellation of decisions on risky areas in İskenderun was presented as evidence of the state's lack of care for the safety of its citizens. Since the Gölcük earthquake, the new biopolitical relationship established between the state and life (biocare) has been formed together with the affects and sentiments attached to life, defining life in terms of its vulnerability and making the state responsible for detecting and eliminating this vulnerability. However, these sentiments and emotions are rationalized through certain tools and mechanisms. These tools and mechanisms also naturalize the unequal distribution of risk and care, even the production of vulnerability for some lives. Focusing on risk-based urban transformation and building renewal, I will show in this article that one of these rationalization mechanisms is the organization of the process around private property. Ensuring the safety of city dwellers against earthquakes and other disasters may be possible through alternative architectural and urban practices of care that center inequalities.

Keywords: *Biopolitics, earthquake, urban renewal, inequality, property*

³ This research has been supported by the Australian Academy of Science's DOC Program.

⁴ Dr., E-mail: kamile.batur@tuwien.ac.at

Giriş

6 Şubat Depremlerinin akabinde depremde ağır yıkım yaşayan İskenderun'da 2013 yılında riskli alan ilan edilen altı mahallede depremden bir sene önce riskli alan kararlarının kaldırılmış olması (Kırmızıtaş, 2023) devletin vatandaşına karşı olan ihtimam eksikliğine kanıt olarak sunuldu. Bu mahallelerin riskli alan kararları mülk sahiplerinin itirazı üzerine Danıştay tarafından 2015 ve 2017 yıllarında iki defa bozulmuş ve kentsel dönüşüm süreci tıkanmıştı. Bu mahalleler İskenderun'un depremde yıkımı en çok yaşayan mahalleleri arasında değillerdi (Bursalı&Güleç, 2023). Riskli alan kararı da 2016 yılında Kentsel Dönüşüm Yasası olarak bilinen 6306 sayılı yasaya eklenen maddelere dayanarak %65 ruhsatsız yapılardan oluşması üzerine alınmıştı. Bu kadar çatışmalı olmasına rağmen kentsel dönüşüm bir ihtimam pratiği olarak hiçbir şekilde eleştirilmemiş; tersine yapılmamış olması devletin vatandaşına göstermesi gereken ihtimamda kusuruna kanıt olarak gösterilmişti.

Bu makalede Gölcük Depreminden bu yana afete hazırlık pratiği olarak kodlanan risk bazlı kentsel dönüşüm ve riskli bina yenilemelerine odaklanarak afet hazırlığının biyopolitikasını inceleyeceğim. Yaşamın gereksinimlerinin politikanın alanına girmesi (Arendt, 1998), nüfusun biyolojik süreçlerinin üretiminin yönetimi (Foucault, 1978, 2003) veya yaşamın potansiyel olarak egemenin öldürme kapasitesi üzerinden çıplak hayat olarak üretilmesi (Agamben, 1998) gibi biyopolitika kuramları içindeki yaklaşımlara eklenen başka bir makalede (Batur, 2023) daha detaylı tartıştığım biyoihtimam kavramı, yaşamın özellikle son yirmi yılda afetlere karşı kırılğanlığı üzerinden üretimine ve bu üretim sırasında risklerin ve güvenliğin eşitsiz dağılımına odaklanıyor. 1999 yılında yaşanan ve yaklaşık 18.000 kişinin öldüğü Gölcük depreminden bu yana yaşama ilişkin duygu ve hassasiyetlerin politikanın merkezine oturması ve devlet ile yaşam arasında kurulan yeni biyopolitik ilişki yaşamı kırılğan yaşam olarak yeniden üretirken; devleti kırılğanlığın tespiti ve giderilmesi konusunda sorumluluk ve inisiyatif sahibi olarak konumlandırıyor. Devletin meşruiyetini yeniden üretirken müdahale alanını da genişletiyor.⁵

⁵ Bu makale biyoihtimam kavramsallaştırmasının işaret ettiği dönüşümü inceleyen "Biyoihtimam: Afete Hazırlığın Biyopolitikası ve Kırılğan Yaşamın Üretimi" (Batur, 2023) makalesi üzerine bina edilmiştir.

Biyoihtimamı tartışırken en çok dikkat çeken adımlardan biri Van depreminin hemen akabinde 7 ay gibi rekor bir sürede çıkarılan Kentsel Dönüşüm Yasası ya da Afet Yasası olarak anılan 6306 sayılı Kanundur. Bu kanun istisnai maddeleri ile mülkiyet hakkı da dahil olmak üzere kişisel hakları ihlal ettiği şeklinde eleştirilmiş, afet riskini istisnai bir konuma yerleştiren, üstü kapalı bir olağanüstü hal yasası olarak değerlendirilmiştir (Çavdar & Tan, 2013; Şahin, 2013).⁶ Yasa özellikle acele kamulaştırma, imar ve yapılaşma işlerinin durdurulması, riskli bina yenilemesinde anlaşmayan mülk sahiplerinin mülklerinin diğer mülk sahiplerine satılması, kentsel hizmetlerin durdurulması gibi bir dizi madde dolayısıyla mülkiyet hakkının askıya alındığı şeklinde eleştirilmiştir (Avcı, 2013). Bu eleştirilere yasanın ‘yaşam hakkı’nu koruduğu gerekçesi ile cevap verilmiş ve bu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından soru cevap formunda yayınlanan dokümanda da yerini bulmuştur:

SORU: Vatandaşların evlerini “zorla yıkmak” insan haklarına aykırı değil mi?

CEVAP: Öncelikle belirtilmelidir ki; 6306 sayılı Kanun kapsamında vatandaşın evinin zorla yıkılması gibi bir durum sözkonusu olmayıp, *can güvenliği* bakımından riskli olduğu ilmî verilere göre tespit edilen yapıların yıkılarak yerlerine sağlıklı ve güvenli konutların yapılması sözkonusudur. 6306 sayılı Kanun’un özünde, en önemli insan hakkı olan “*yaşama hakkı*”nı güvence altına almak vardır. Kanun kapsamında “*yaşama hakkı*” temin için “*mülkiyet hakkına*” müdahale edilmesi gerekmekte ise de, “*yaşama hakkı*”nın “*mülkiyet hakkı*”ndan önce geldiği tartışmasızdır (ÇŞB, 2012, s. 4, vurgu eklenmiştir).

Peki gerçekten yaşam mülkiyetten önce mi gelmektedir?⁷ Asıl söz konusu olan sadece yaşam hakkı mıdır? Yaşam hakkının korunması için mülkiyet hakkı ihlal mi edilmektedir? Yaşamın korunması ya da mülkiyet hakkının ihlali herkes için mi geçerlidir? Hem kanun yapımcıların hem de bahsi geçen eleştirilere yönelik iddialarının tersine bu makalede yaşama gösterilen ihtimamın ne özel mülkiyeti askıya aldığını ne de onu yaşam hakkından geri planda değerlendirdiğini göstereceğim. İddia edildiği gibi

⁶ Ayrıca millet vekili Mahmut Tanal’ın TBMM’de yaptığı konuşmasında benzer ifadeler için bkz. TBMM Tutanak Dergisi, 107. Oturum, 16 May 2012, 45-46. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/bas/b107m.htm>

⁷ Bu tartışmayı bu şekilde yürütmek liberalizmin güvenlik ve liberal haklar arasında bir denge varsayımı çerçevesine hapsedmekte ve aralarındaki karşılıklı kurucu ilişkiyi eleştiriye kapatmaktadır (Neocleous, 2008).

yaşam ve özel mülkiyet birbirini dışlayan ikili olarak kurgulanmamaktadır: Tersine bir bedenın kırılmalığı ancak bir özel mülkiyet ile ilişkilendirildiğinde tanınmaktadır ve mülkiyet, biyopolitik ihtimamın eşitsiz dağılımını rasyonelleştiren ve doğallaştıran biyopolitik bir araçtır. Biyoihtimam kavramı yaşama ilişkin duyguları odağına alır fakat, her yaşama ihtimam gösteren safi bir ihtimam istenci olarak okunamaz. Tersine yaşama ilişkin bu duygu ve hassasiyetler bir dizi araç ile rasyonelleştirme sürecinden geçer ve eşitsizliklerle şekillendirilir; riskleri ve güvenliği eşitsiz dağıtır, hatta bazı yaşamları kırılmalıştırır. Bu makalede bu araçlardan birine, yani sürecin mülkiyet üzerinden organizasyonuna odaklanıyorum.

Mülkiyet, birer afet riski azaltma pratiği olarak uygulanmakta olan ve ihtimam pratiği şeklinde kodlanan kentsel dönüşüm ve riskli bina yenilemelerinde biyoihtimamı organize eden ve rasyonelleştiren tekniklerden biridir. Ne Lockçu doğal haklar perspektifinin sunduğu gibi hukukun doğal olarak oturduğu temeldir, ne de basitçe liberal kapitalist devletin ideolojisidir (Keenan, 2015): Bugün kullandığımız mülkiyet kavramı, anakronik, nötr ve evrenselmiş gibi ele alınan ama aslında tarihi çok da gerilere gitmeyen, modern hukuk ile şekillenmiş sahiplik modeline dayanır ve neredeyse özel mülkiyet ile özdeşleştirilir (Blomley, 2004; Joseph William, 2000). Biyoihtimam mülkiyet üzerinden organize edildiğinde kırılmalılık ile mülkiyet arasındaki ilişkiyi legal özne/mülkiyet ilişkisine indirger. Bu organizasyon şekli bir taraftan ikamet ettikleri yer ve binalar nedeniyle kırılmalı olmalarına rağmen kiracılar ve malik olmayan sakinleri ihtimam pratiklerinin dışında bırakır diğer taraftan da ihtimamı mülkiyet ilişkilerine içkin eşitsizliğin üzerine bina eder ve bu eşitsizlikleri yeniden üretir.

Bu çalışma kentsel dönüşüm mevzuatı, İstanbul'da deprem riski azaltımı için üretilmiş raporlar gibi bir dizi dokümanın analizi ile İstanbul'un çeşitli mahallelerinde başka araştırmacılar tarafından yapılmış ampirik çalışmaların verilerine ve yüksek lisans ve doktora araştırmalarım sırasında İstanbul'un çeşitli mahallelerindeki sakinlerle, bürokrat ve uzmanlarla yaptığım görüşmeler ve mekânsal analizlere dayanmaktadır.

Makale de önce biyopolitika teorilerinin eşitsizlik ve şiddet ile ilişkilerine değinip neden biyoihtimam kavramına başvurduğumu açıklayacağım. Akabinde ampirik veriler eşliğinde kırılmalılığın temelde yapılı çevre ve beden arasındaki ikamet ilişkisi iken bir legal özne/mülkiyet ilişkisine dönüştürülerek sürecin özel mülkiyet üzerinden organize edildiğine ve ilk etapta basitçe kiracıların ve mülk sahibi olmayan diğer sakinler için

ihtimam pratiklerinden dışlama olarak şiddet üreten potansiyel sonuçlarına değineceğim. Daha sonra mülkiyet üzerinden dahil edilmenin mülkiyetin karakteri ve kategorisi itibari ile bir dizi farklı sonuçlar ürettiğini, şiddetin sadece dışlama ile değil dahil etmeyle de üretildiğini ve şiddet ve ihtimamın aynı alanı paylaşabildiğini göstereceğim. Son olarak da bu makaledeki tespitlerin alternatif ihtimam pratikleri üretmede dikkatle eğilmemiz gereken hangi noktalara işaret ettiğine değineceğim.

Biyoihtimam

Bugün biyopolitika üzerine araştırma yaparken karşımıza genelde iki kuramcı çıkmaktadır. Foucault (1978, 2003, 2007) yaşatma için geliştirilen bilgi üretimi ve yönetsel mekanizmalar ile çalışan, egemen iktidarın öldürme/hayatta bırakma pratiğinden farklı yaşatan/ölmeye bırakan, biyoihtimam (*biopower*) olarak adlandırdığı yeni iktidar teknolojisinin ortaya çıkışından bahseder. Agamben (1998) ise biyopolitikayı egemen iktidarın yaşamı hukukun korumasından çıkararak çıplak hayat olarak üretmesi şeklinde tarif eder. Her iki kuramcı da bugün eşitsizlik üzerine çalışan araştırmacılar tarafından kullanılsa da makale içinde de ampirik veriler eşliğinde tartışacağımız gibi bir dizi kısıtlılık üretmektedir.

Bu kısıtlılıklardan ilki iki kuramcının da eşitsizliğin üretimi üzerine direkt bir şey söylememeleridir. Agamben (1998) hukukun korumasından dışlanan ve çıplak hayata dönüştürülenlerin kim oldukları ile ya da nasıl çıplak hayata indirgenir olarak inşa edildikleri ile ilgilenmez; çünkü asıl ilgilendiği her vatandaşa içkin olan çıplak hayattır. Foucault'nun (2003, 2007) odağı, her ne kadar hiyerarşi ürettiğinden ve karın farklı tahsis edilmesini mümkün kıldığından bahsetse de (Foucault, 1978, s. 141), normalize eden tekniklerdir. İktidar teknolojileri ister yaşatmaya ister öldürmeye odaklansın, ister dışlama ister dahil etme mekanizmalarıyla işlesin, hangi şekilde kavramsallaştırılsa kavramsallaştırılsın, yaşamlar üzerine etkileri farklılaşır ve onlar arasında eşit dağıtılmaz (Fassin 2018). Bunları ikili zıtlıklar olarak ele almak bu çoklu ve eşitsiz dağıtılan etkileri gözden kaçırmamıza neden olmaktadır (Aradau & Tazzioli, 2020; Povinelli, 2011, 2016). Biyoihtimam kavramı bu noktada bugün afetler bağlamında sadece yaşamın yönetim tekniklerine nasıl bağlandığını tanımlamakla kalmaz, bu bağlanışın aynı zamanda eşitsizliğe dayandığını ve eşitsizlik ürettiğine dikkat çekmeyi amaçlar. Aşağıda göreceğimiz gibi kentsel dönüşüm ve riskli bina yenilemesi prosedürleri ve bunların mülkiyet üzerinden organizasyonu bir dizi farklılaşan sonuç üretmekte; hem güvenliği hem de

riskleri eşitsiz dağıtmaktadır. Biyoiktimum yaşamı merkezine alırken aynı zamanda bir eşitsizlik mekanizması olarak karşımıza çıkar ki, bunu paradoksal değil de birbirini kuran bir ilişki olarak okumaya davet eder.

Biyoiktimum kavramının dikkat çekmeye çalıştığı ikinci sorun da bu kuramların şiddet ile ilişkileridir. Foucault (2003) *Toplumunu Savunmak Gerekir* seminerinin son bölümünde yaşatmayı amaçlayan biyoiktimumun nasıl olur da aynı zamanda tarihte şiddetin ve öldürmenin bu kadar sistematikleştiği bir dönemi ürettiğini sorar. Foucault'nun cevabı biyoiktimumun egemen iktidarla beraber çalışmasıdır ve eskisinden farklı olarak artık toplumu yaşatmak için bir kısmının öldürüldüğünden bahseder. Agamben (1998) ise zaten egemen iktidarı şiddet üretiminin önkoşulu olarak görür. Toplama kampındaki şiddet oradakilerin önce hukukun korumasından dışlanması ile mümkün olmaktadır. Aşağıda ampirik verilerle göstereceğim gibi, biyoiktimum kavramı şiddetin sadece dışlama mekanizmaları ile değil yaşatmaya çalışan mekanizmalara dahil etme ile de vuku bulabileceğine dikkat çeker. Biyoiktimumun yaşamı yönetime bağladığı pratiklerde ihtimum ve şiddet birbirini dışlamaz, aynı mekânda vuku bulabilir.

Biyoiktimum kavramının çıkış sorusunu şöyle ifade etmek mümkün: İhtimum pratikleri olarak kodlanan risk bazlı kentsel dönüşüm ve riskli bina yenilemeleri kırılğan yaşamları güvenliğe kavuşturmayı ve ölümleri engellemeyi hedefliyorsa; nasıl yerinden etme, mülksüzleştirme ve yaşamın idamesini sağlayan sosyo-materyal şartları ortadan kaldırma yoluyla yaşamı daha kırılğanlaştırır ve şiddet üretir (Batur 2023)? Bu soruyu sormamızı engelleyen en belirgin argüman rant argümanıdır: Bu çerçevelenmeye göre kırılğan yaşam etrafında oluşan toplumsal hassasiyet ve duygular kapitalist kentsel rant üretimine maske görevi görmektedir (örneğin Güney 2024). Bu şekilde kurulan bir ilişki hem afet risk azaltımının biyopolitikasına, onun şiddetle ilişkisine, onun dayandığı ve yeniden ürettiği eşitsizliğe hem de biyoekonomik rasyonalitesine derinlemesine bakmamızı engellemektedir. Hatta biyoiktimumun şiddeti meşrulaştırma, eşitsizliği doğallaştırma, bazı yaşamları değersizleştirme gibi sonuçlarını tamamen gözden kaçırmamıza neden olmaktadır.

İkamet İlişkisinin Askıya Alınması

Deprem söz konusu olduğunda bedenlerin kırılğanlıklarının ana kaynağı ikamet ettikleri riskli yapılardır (Alexander, 1985). Türkiye'de özellikle kırılğanlığın kaynağı inşaat malzemelerinin ve mühendislik yapısının kalitesi olduğu (Gunes, 2015), risk azaltma pratiklerinin de bu

nedenden dolayı bedenlerden çok binalar ve yapılar çevre üzerinden organize edildiğini söylemek mümkün görünmektedir. Ne de olsa ihtimam binanın risklerine bağlanmış, çözüm de yıkıp yeniden yapmak şeklinde öngörülmüştür. Mimari ihtimam pratikleri olarak riskli bina yenilemesi veya riskli alanlarda kentsel dönüşüm, yaşamı yönetimsel tekniklere bağlayan mekanizmalar olarak ortaya çıkmaktadır ve bu pratikler yıkım/yeniden inşa olarak organize edilmektedir. Enformel bir görüşmede üst düzey bürokratlardan biri, daha önce başka mecralarda da karşılaştığım, her riskli binayı potansiyel “mezarlık” olarak gördüklerini ve yıkılan her riskli binanın onları memnun ettiğini söylemişti. Bu bakış açısından yıkım ile asıl tehdit ortadan kaldırılmaktaydı. Peki bu pratik, kırılabilir yaşamlara güvenlik sağlamakla eş anlamlı mıdır? Mülk sahipliğinin organizasyon prensibi olarak alınması beden ve bina arasındaki ikamet yolu ile kurulan kırılabilirlik ilişkisini, legal özne ve özel mülkiyet ilişkisine dönüştürerek koparır. Biyohitimam kavramı yaşam ve ölümün odağa alınmasını dikkate alır fakat yaşamın legal özne/ mülkiyet ikilisiyle ve basitçe yıkma/inşa etme pratikleriyle güvenceye alındığı fikrini sorunsallaştırır, eşitsizliği ve potansiyel olarak barındırdığı şiddeti tartışmanın içine almayı amaçlar.

Legal özne/mülkiyet ve yıkma/yeniden inşa etme pratiği ile organize edilen bu süreçte kimlerin yaşamı güvence altına alınmaktadır? Riskli binayı ikametleri dolayısıyla ile kırılabilir bedenler olan mülk sahibi olmayan sakinler ve kiracılar ihtimam mekanizmalarından dışlanırlar. Pérouse’un (2013, s.51) formüle ettiği gibi burada işleyen “hak=mülkiyet” tir. Yani risk bazlı kentsel dönüşümün legal öznesi ile güvenceye alınması gereken yaşamlar her zaman örtüşmez. Kentsel dönüşüm yasası tüm prosedürleri ve yeni proje alanındaki hak dağıtımını mülkiyet sahipliğinin statüsüne ve mülkiyetin karakterine göre organize eder. Ayrıca mülkiyet sahipleri vergi ve haçlardan muafiyet, kira yardımı veya kredi faiz desteği gibi bir dizi istisnai hakkın da muhatabıdır. Mevzuat kiracılara da kira yardımı verilmesinden bahsetse de bu daha çok – taşınma yardımı gibi düşünülen – iki aylık kira bedeline denk gelir. Kiracılar kendileri konut satın almak istedikleri takdirde kredi faiz desteği alabilmektedir – zira kimse konut sahipliği vaadinden dışlanmaz. Kiracılar yeni güvenli alan ve binalarla, potansiyel mülk sahibine dönüşebildikleri takdirde ilişkilendirilir.

Kiracıların, kiralarda olacak ciddi artış ve eklenen yüksek aidatlar düşünüldüğünde, yenilenen bir binada veya riskli alanda tekrar kiracı olabilmeleri mümkün görünmemektedir. Alanın potansiyel kiracısı

olamamakta, süreç onlar için hem evlerinden hem de mahallelerinden edilme ile sonuçlanmaktadır. Mahalle yakınlarında bir konuta taşınmaları büyük oranda sismik kırılgenlıklarının devamı anlamına geldiği gibi, dayanışma ağlarının yok edilmesi sebebiyle yeni sosyal risklerin ortaya çıkması da demektir. Sismik kırılgenlık binanın sismik direncine bağlı olabilir fakat yaşam sismik risklerin ötesinde birçok faktör nedeniyle kırılgen olabilir ve dayanışma ağları bu kırılgenlıklara karşı geliştirilmiş dirençlilik mekanizmalarıdır. İkamet ilişkisi basitçe binanın veya bir konutun içinde oturmak değildir, binanın çevresine taşan, birçok insan ve insan olmayan varlığı ve bunlarla kurulmuş ilişkileri kapsar. Bu ilişkiler bütünüün kendisi çeşitli riskler barındırır da başka bir dizi sosyal ve materyal riske karşı hayatın idamesini mümkün kılmakta ve güvencesizliklere karşı hayatı koruyan mekanizma ve pratikleri barındırmaktadır. İkamet ilişkisini kırmak, bu çeşit pratikleri ve mekanizmaları yok etmekte ve sosyal ve materyal güvencesizlikleri artırmaktadır. Biyoiktimum hâlihazırda uzun süreçlerde üretilmiş gündelik ihtimum pratiklerini yok ederek; hayatın idamesini mümkün kılan sosyo-materyal çevreyi yıkması sebebiyle bazı yaşamları güvencesizleştirerek ve kırılgen yaşamlara dönüştürerek şiddet üretmektedir.

İhtimumun Eşitsiz Dağılım ve Şiddet Üretimi

Agamben'in (1998) biyopolitika kuramı egemen şiddete maruz kalmanın şartı olarak dışlama mekanizmalarını, Foucault'nun (2003) yaşatmayı merkezine alan biyoiktidar kavramı ise bir normalizasyon mekanizması olarak dahil etmeyi öngörür. Kiracıların ve mülk sahibi olmayan diğer sakinlerin mülkiyet üzerinden organize edilen prosedürler vasıtasıyla dışarıda bırakılması ilkinde açık bir örnek teşkil etse de ihtimum mekanizmalarına dahil edilmek direk olarak risklerin ve kırılgenlığın ortadan kaldırılması sonucunu doğurmaz. Diğer yandan Kentsel Dönüşüm Kanunu (6306) ile kişisel hakların askıya alınması ve ihlal edilmesine maruz kalmak da mülk sahipliği ile organize edilen belirli bir ihtimum formuna dahil edilmeyi öngörür, yani hukuki alandan dışlanmayı değil dahil edilmeyi gerektirmektedir. Türkiye'de karmaşık mülkiyet ilişkileri hâlihazırdaeki eşitsizliklerin de kurucu bir pratiği olması sebebiyle ihtimum mekanizmalarına mülkiyet üzerinden dahil edilmek söz konusu mülk sahipleri için çok farklı sonuçlar doğurmaktadır ve Duman'ın (Duman, 2015, s.418) ifadesi ile "süreç... kazananlar ve kaybedenler üretmektedir."

Enformelliğin yönetim biçimi değişen ve güvencesiz mülkiyet ilişkilerinin üretilmesinin temeli olduğu için kırılabilirlik ve riskleri terkip edicidir. Afet çalışmalarındaki yoksulların ve marjinal grupların ikamete elverişli olmayan yerlere yerleştiğini (Kates & Haarmann, 1992) ve bu sebeple de enformel yerleşimlerin afetlere daha kırılabilir olduğunu (Adelekan et al., 2015; Murray, 2009; UN-Habitat, 2009) varsayan yaygın kanunun tersine düşük katlı binalar, düşük yoğunluk, mahallelerdeki sosyal ilişkilerin sık dokusu ve barındırdığı dayanışma ağları ve pratikleri hesaba katıldığında gecekonduların sakinlerinin hepsinin sismik tehlike karşısında kentten diğer sakinlerinden daha kırılabilir olduğunu söylemek zor görünmektedir. Riskli alan ilan edilen gecekonduların mahalleleri vakalarında direk sismik risklerle özdeşleştirilen kırılabilirlik kavramı güvencesizlik kavramı ile değiştirilmelidir. Her güvencesiz yaşam zorunlu olarak beklenen depreme diğer yaşamlardan daha kırılabilir olmak zorunda değildir. Gecekonduların sakinlerini kentsel dönüşüme dahil eden onların sismik kırılabilirliklerinden çok mülkiyetlerinin güvencesizlikleridir. Diğer bir değişle güvencesizlikleri onları kentsel dönüşüm riskine maruz bırakır. Bir ihtimam mekanizması olarak kodlanan kentsel dönüşüm bu nüfus parçaları için kırılabilirlik üreten ve dağıtan bir teknolojiye dönüşmektedir.

Yerinden etmeme düsturu ile planlandığı savunulan kentsel dönüşüm projelerinin finansal matriksi özellikle de tapu sahibi olmayan gecekonduların sahipleri için yerinden etme ve mülksüzleştirmeye sebep olmaktadır. Gecekonduların sahipleri mülklerinin legal statüsüne göre farklı finansal seçeneklerle karşı karşıya kalmaktadır. Tapu sahibi olmayanlar çoğunlukla mülklerinin pazardaki değerinin bir kısmına tekabül eden, inşaat malzemesinin değeri olarak görülen, enkaz bedeli almakta ve bu bedel projeden alacakları yeni konutun değerinden düşülmektedir. Yeni konut sahipliği ancak uzun süreli borçlanma kapasitelerine bağlı olabilmektedir. Hiçbir legal dokümana sahip olmayan gecekonduların sahipleri görece az kalmış olsa da tapu tahsis belgeli mülk sahipleri bu alanlar için marjinal bir durum değildir. 1984 yılında çıkarılan 2981 sayılı kanuna göre gecekonduların sakinleri, belediyeler tarafından bölge için bir ıslah imar planları hazırlanana kadar mülkiyet haklarını kayda geçen geçici bir doküman olan tapu tahsis belgeleri almaktaydılar. Bazı mahalleler affa uğramış ve legalleştirme sürecinden geçmiş olsa bile bir dizi faktör tapuların verilmesini engellemiştir. Gaziosmanpaşa ilçesinde riskli alan ilan edilen Sarıgöl Mahallesi bunu iyi örneklendirebilir. Hardal ve Kılıç'ın (2019, 350) çalışmasına göre mülk sahiplerinin yarısı sadece toprak için tapu veya tapu tahsis

belgesine sahiptir. Görüşmecilerinin sadece 26% hem toprak hem de gecekonduları için tapuya sahiptir (Kılıç & Hardal, 2014). Alanda tapu tahsis belgeli mülk sahiplerine mülkleri için evlerinden daha küçük daireler verilmekte ya da oturabilecekleri büyüklükte ev için borçlanma ile karşı karşıya bırakılmaktadırlar (Töre et al., 2017, s. 3). Her şekilde süreç yerinden edilmeye sonuçlanabilmektedir. Töre vd. (2017) Sarıgöl mahallesindeki görüşmecilerinin ilk etap inşa edilen yeni yapılarda alandan kimsenin oturmadığını ve tapu tahsis belgelilerin çoğunun acele kamulaştırma konusu ile evlerini ucuza belediyeye satıp gittiklerini belirttiklerini aktarmaktadır.

Proje alanından bir konut edinme, yerinden edilme riskini ortadan kaldırmamaktadır. Tapu sahibi yani kanun tarafından tanınmış hak sahipleri borçlanmadan konut sahibi olabilse bile daha önce yaşamlarında olmayan güvenlik, asansör, peyzaj bakımı, bazen Sarıgöl'deki gibi yarı olimpik havuz (Töre vd., s.4) gibi kalemleri içeren aidat giderleri ve doğal gaz ile ısınmanın yüklediği maddi yük finansal kapasitelerini kolayca aşmakta; dayanışma ağlarının ortadan kaldırılması, mutfak masraflarını indiren kendi üretim imkânlarının ortadan kalkması gibi bir dizi sebepten yeni konuttaki yaşam karşılanamaz hale gelebilmektedir. Bu finansal sıkıntılara ek olarak yeni davranış kodları, disiplin mekanizmaları yeni çevrelerde sakinlerin yaşamlarını etkileyebilmektedir (Uzuncarsili Baysal, 2013). Bu çevreler ortaya çıkan yeni risklerle satüre olabilmekte ve dolaylı yerinden etme mekanizmalarını gönüllü ayrılma kılıfına büründürmektedir (Duman, 2015, s.417). Kılıç ve Hardal'ın (2014, s.5) görüşmelerindeki bulgular gecekondular sahiplerinin dönüşüm öncesinde bile bunları öngördüklerini göstermektedir: Görüşmecilerinin %73'ü kentsel dönüşümü istese de bunların çoğu yeni yaşama uyum sağlayamayacaklarını ve bu yaşamın onlara finansal yükler getireceğini öngördükleri için yeni konutlarda ikamet edeceklerini düşünmemektedir.

Eğer bu durumu sadece rant ile açıklamak kolaylığına kaçmazsak daha zor bir soru ile karşı karşıya kalırız: Nasıl olur da şiddet ve ihtimam bu şekilde bir arada olabilir? Yaşama ihtimam nasıl bu kadar merkezde olup da ihtimam mekanizması olarak kodlanan pratiklerle şiddet üretilebilmektedir? Gupta (2012) Agamben'in biyopolitikasındaki dışlamanın istisna durumundaki şiddetin temeli olduğuna dair tek yönlü yaklaşımını eleştirir: Nazi toplama kamplarına gönderilenler önce vatandaşlıktan çıkarılıp, hukukun korumasından dışlandıktan sonra ölüme maruz bırakılıyorken, Hindistan'da yoksullar ise onların "egemenlik projesine dahil

edilmelerine ve demokratik siyaset ve devlet meşruiyeti için çok merkezi konumda olmalarına rağmen öldürülmektedir” (Gupta, 2012, s.7). 2.08.2024 16:22:00 Bizim konumuzda ise gecekondü sahipleri biyoihtimam mekanizmalarına dahil edilmelerine rağmen değil, dahil edilmeleri nedeniyle kendileri için yerinden edilme, mülksüzleştirme, ve potansiyel olarak da sismik kırılabilirliği içeren bir şiddete maruz bırakılıyorlar. Wisner v.d.’nin (1994, ss. 238-9) formüle ettiği gibi insanlar “siyasetçilerin eylemleri ve eylemsizlikleri nedeniyle” de risk altındadır. Risk azaltma pratiklerinin kendileri, ürettikleri kırılabilirlikler, hem sismik hem de sosyal riskler üretme potansiyelleri, ihtimam ve şiddetin her zaman birbirini dışlayan mekanlarda vuku bulmak yerine bazen de aynı mekânı paylaştıklarını göstermektedir.

Biyoihtimamın Mülkiyet Üzerinden Organizasyonunun Hesabi Çevreleri (*Calculative Environments*)

Biyoihtimam kavramı tam da hep zıtlıklar olarak değerlendirilen ihtimam ve şiddetin ilişkisindeki yakınlığa dikkat çekmeye çalışır. Yönetim rasyonalitesi hukukun şiddetini biyoihtimamın zorunlu bir kurucu parçası olarak kabul eder. Biyoihtimamı her kırılabilir yaşamı hedef alan saf bir ihtimam istenci olarak görmek ya da ihtimamın ve şiddetin eşitsiz dağılımını bir egemen keyfilik şeklinde yorumlamak risk tespitinden risk azaltımına uzanan teknopolitik pratiklerin, düzenleyici mevzuatın ve pazarın kar-zarar hesaplamaları ile birleşerek biyoihtimamın eşitsizliklere dayanmasını ve eşitsizlik üretmesini mümkün kılan ve doğallaştıran hesabi çevreler (*calculative environments*) yarattığını gözden geçirir. Bu çoğunlukla binaların materyal risklerinin hesaplanmasının ötesine geçen bir hesap meselesidir. Kırılabilir yaşamları haritalayan çizgiler sadece deprem tehdidi, mikro-bölgeleme, risk tespiti metotları ve araçları ile değil, aynı zamanda kar-zarar hesapları, yatırım mantığı ve var olan eşitsizlikleri görmezden gelen depolitize bir yönetim modu ile çizilir. Hangi yerleşim için hangi müdahale uygundur sorusu daha geniş bir politik ekonomi içinde kar-zarar hesapları ile verilir. Risk yoluyla yaşam “biyoekonomik bir rasyonalitenin içine alınır” (Aradau ve Tazzioli, 2020, s.10).

Risk azaltma pratiklerini yönlendirmek için erken dönemde yapılan bazı çalışmalar, ki bunları bu makalede detaylı ele almak mümkün değil, risklerin ve kırılabilirliklerin yanında kaynakların da farklı yerleşim kategorileri arasında eşitsiz dağılımını dikkate alır. Örneğin İstanbul İçin

Deprem Mastır Planı'nda (IBB, 2003) gecekondı sakinlerinin düşük gelırlı olmaları nedeniyle risk azaltma için kendi kaynaklarına sahip olmasa da, düşük yoğunlukları ve çekici konumları ile kendi kendini finanse etme konusunda fırsatlara sahip oldukları belirtilmiştir. İlan edilen riskli alanlar arasında büyük paya sahip gecekondı mahalleleri sadece kendi dönüşümlerini finanse etmekle kalmamaktadır risk azatlımı pratikleri için kaynağa dönüştürülmektedir.

Eğer yeni yaşam çevreleri ve konutlar gecekondı sahipleri için ekonomik olarak karşılanabilir değilse kimler bu konutlarda yaşayacaktır? Kimlerin yaşamı korunur? Kimlere ihtimam gösterilir? Sonunda kime güvenli konut sağlandığı, enformaliteyi ortadan kaldırıp bu çevreleri güvenli konutlarla donatmayı hedefleyen bu mantığın çok ilgilendiği bir soru gibi görünmemektedir. Her bir yeni bina daha güvenli bir kent için bir adım gibi algılansa da ilan edilen riskli alanlarda inşa edilen konut sadece bu çevrelerde yaşayan nüfusu hedeflemez. Risk enformel düşük yoğunluklu gecekondı mahallelerini genel risk azatlımı için bir kaynağa dönüştürerek hem karşılayabilecekler için güvenlik üreten hem de enformaliteden değer çıkartan (*extract*) ve bu yerleri değerleyen bir tekniğe dönüşür. Basitçe gecekondı sahipleri ihtimam olarak kodlanan süreçten dışlanarak, ya da dahil edilmelerine rağmen şiddete maruz kalıyor değildırlı; daha çok biyoihtimama dahil edilerek bir yandan risk azatlımını finanse ederken diğer yandan şiddete maruz kalırlar.

Benzer bir şekilde düşük gelırlı ve özellikle Tozkopran gibi erken dönem sosyal konutlarda çok küçük konutların sahipleri, mülk sahibi olarak ihtimamın muhatabı olsalar da ciddi negatif sonuçlarla karşı karşıyadır. Kentsel dönüşüm sürecinde yeni yapılan konutlar çoğunlukla sahip olunan konutun büyüklüğünü aştığından, karşılayacak gücü olsa da olmasa da mülk sahipleri farkı ödemek zorundadır. Bir aile 50 ya da 70m2 konuta sahipse borçlanma dışında bir seçenek kalmaz. Tozkopran'daki gibi, çoğunlukla düşük gelırlı işçi sınıfı küçük konut sahipleri için borçlanma çimlerine ciddi tehdit oluşturabilir. Kentsel dönüşüm burada sismik riski ortadan kaldırarak olsa bile buradaki nüfus için yeni sosyal riskler üretme potansiyeli çok yüksektir.

Riskin hesabı çevresi yolu ile biyoihtimamın belli nüfusları kendi kaderine terk etmesinden yani ihtimamın üzerlerinden çekilmesinden de bahsedebiliriz. Özellikle enformel olarak ortaya çıkmış daha sonra yasallaştırılarak yüksek yoğunluğa ulaşmış kent parçaları, Sümer Mahallesiindeki kentsel dönüşüm sürecinin de gösterdiği gibi, özellikle dar alanda

çok fazla hak sahibinin varlığı nedeniyle risk azatlımı için en zor kategori teşkil ettiği düşünülmektedir. Bu yerleşim yerleri söylemde ciddi bir yer işgal etseler de aslında kendi kaderlerine terkedilmektedirler. Riskli bina bazı yenileme tamamen yasallaştırılmış mahallelerde teorik olarak mümkün olsa da işçi sınıfı mülk sahiplerinin finansal kaynaklarının sınırlı olması, kredi faiz indirimine rağmen borçlanmanın büyük bir yük getireceği gözden kaçırılmaktadır. Yenileme halinde mülklerinin değerlerinin artacağı bilgisinin sınırlı finansal imkanlara sahip sadece oturdukları konutun sahibi ailelerin böyle bir yenilemeye teşvik edeceğini varsaymakta fazla iyimser görünmektedir. Ayrıca her mahalle Zeytinburnu kadar avantajlı ve arsa değeri yüksek konumda olmadığından müteahhitlere imar hakkı artırımı olmadığı sürece piyasanın ilgisi ve ailelerin borçlanma miktarları arsa değerine göre değişmektedir. Fassin'in (2009, s.53) de belirttiği gibi yaşam siyaseti, "kimin yaşayacağı, ne kadar ve nasıl bir hayat yaşayacağı üzerine açık veya dolaylı seçimleri gerektirdiğinden" her zaman aynı zamanda da ölüm siyasetidir. Biyoihtimam mekanizmalarının nerede uygulamaya geçirildiğini seçmek aynı zamanda kimlerin onun tarafından terkedildiği, yani ihtimamdan mahrum bırakıldığının da seçimidir (Fassin, 2009; Reid-Henry, 2014).

Biyoihtidar bireylere her zaman ihtimam ve güvenlik getirmedeği gibi, Ann Stoler, Katharyne Mitchell, Aiwa Ong ve Mona Fawaz gibi bir dizi araştırmacının da gösterdiği üzere egemen iktidar da her zaman sadece çıplak hayat üretmez – istisna sadece haklardan yoksun bırakmak için işlemez. Fawaz'ın (2017, s.1944) Beyrut'ta kentsel gelişme ve planlamada istisnanın rolünü gösterdiği çalışması istisnayı, mevzuat dışı teknikler ile "yoksun bırakmaktan çok teşvik ve ayrıcalık sunarak" ve farklı zamansal çerçevelerle işleyen bir nüfus yönetimi olarak ortaya koymuştur. Aynı şekilde kolonilerde istisna sadece nekropolitik bir araç (Mbembe, 2003) olarak işlememiş aynı zamanda ayrıcalıklı nüfusları da üretmiştir. Ann Stoler'ın (2006, 2016) "egemenliğin dereceleri" ve "hakların kademeleri" kavramları tam da bu yasallığın yaşamları farklılaştıran esnek emperyal iktidarını açıklamaktadır:

Emperyal oluşumlar açıkça sınırları çizilmiş ve sınırlandırılmış yönetimler değildir ve nadiren olmuşlardır. Onları daha ziyade farklı egemenlik dereceleri ve hak kademeleri üreten ve bunlara dayanan ölçekli yönetim türleri olarak düşünebiliriz. Gölge nüfuslar üreten bulanık taksonomiler ve ortak yararı tehdit olarak görülenlere karşı korumak için sürekli

geliştirilen zorlayıcı önlemlerle gelişirler. Son olarak, emperyal oluşumlar hem yeni dışlama alanlarına hem de yeni ayrıcalıklı muafiyet alanlarına ve sosyal gruplara yol açar (Stoler, 2006, s.128).

Stoler emperyal formasyonlardan bahsederken arşiv kaynakları üzerinden yazsa da bu formasyonların tarihin bir yerinde kalmış bir geçmişe ait olmadığını da söyler. Yakın zaman üzerine bir çok çalışma da (Easterling, 2005; Mitchell, 2006; Ong, 2006) istisnanın mekânı ve nüfusların karmaşık organizasyon yöntemlerini ürettiği ve bu yolla neoliberalizm ve istisnacılığın içiçe çalışıp birbirlerini ayakta tuttuklarını göstermiştir. İstisnanın asıl işlevinin çıplak hayat üretme olduğunu salık veren Agambenci okumaya karşı, Katharyne Mitchell (2006, s. 98) istisnanın aslında bir “çifte izlek” ile karakterize edilebileceğini belirtir: bir taraftan göçmen işçiler gibi ırksallaştırılmış ve cinsiyetlendirilmiş bedenleri haklarından yoksun bırakırken diğer taraftan küresel iş adamları gibi bedensizleştirilmiş ve mekânsızlaştırılmış erkek bedenlerini istedikleri gibi hareket edebilme ayrıcalıkları ile donatır. Bu çalışmalardaki farklı nüfuslar için farklı işleyen teknik ve mekanizmalar bizim konumuzda yoksa da, burada farka ve mekânsallığa çekilen dikkat özellikle önemlidir: Bu çoklu eşitsizlik ve risk ekolojileri, kanun (ya da istisna) eşitsizlik ve farklara kayıtsız olduğu için, kentsel dönüşümün ve bina yenilemesinin tehlide mi kaynağa mı dönüşeceğini belirlemektedir.

Kanun mülk sahiplerini kendi binalarının risk tespitini yaptırmada, yıktırmada ve yenilemede aktive etmekte ve bu konuda mülk sahipleri için kredi faiz desteği, inşa maliyetinin 10%nuna varabilecek vergi ve harçlardan muafiyet ve bürokratik zorunluluklarda kolaylık gibi bir dizi istisnai avantajlar sunmaktadır. Arsa değeri yüksek varlıklı formel mahalleler hâlihazırda İstanbul İçin Deprem Mastır Planı'nda (İBB, 2003) binaların yenilenmesinin serbest piyasa mekanizmaları içinde gerçekleştirebileceği bir kategori olarak öngörülmüştür. Yeniden inşanın bedelinin farklı toprak değerine sahip mahallelerde aşağı yukarı aynı olduğu düşünülürse, müteahhittin elde edeceği gelir toprak değerine göre ciddi farklılık göstermektedir. Fakat Kentsel Dönüşüm Yasası farklı finansal kaynaklara ve piyasa değerine sahip farklı konumlardaki mahallelere eşit uygulanır ve aynı istisnai araçları sunar. Haklar ve vatandaşlık perspektifinden bakıldığında risk, mülk sahiplerini kaynak dağıtımında eşit konumlandırırken, uygulamada bir mahallede tehdit anlamına gelebilir ve diğerinde değer üreten bir kaynağa dönüşebilir.

Yukarıda bahsedilen sürece bir örnek olarak, Kadıköy ilçesinde en çok riskli bina tespit edilen mahallelerden biri olan Caddebostan'daki (Özler et al., 2015; ayrıca bkz. Berkmen & Turgut, 2019) bina yenileme süreci verilebilir. Bu mahallede riskli bir binanın yenilenmesi süreci, şehirdeki diğer mahallelere benzer şekilde ilerlemektedir: Risk değerlendirmesi, riskli bina ilanı, mülk sahiplerinin hisseleri oranında salt çoğunluğunun anlaşması, bir müteahhitle sözleşme yapılması, kira yardımı gibi sübvansiyonların sağlanması vb. Ancak bu mahalle bazı ekstra avantajlara sahiptir: Bayurgil (2019), aralarındaki yoğun rekabet nedeniyle, geliştiricilerin mülk sahiplerine ekstra sübvansiyonlar da sağlayabildiğini bildirmektedir. Burada mülk sahipleri, konutlarını daha güvenli olanlarla değiştirerek hiçbir ödeme yapmadan mülklerinin değerini artırmaktadır. Ayrıca yüzde otuz imar hakkı elde edebilir (Bayurgil, 2019) veya mevcut bir imar hakkı boşluğunu hayata geçirirler (Özler vd., 2015), ki bu her zaman tüm mahalleler için mümkün değildir. Örnek olarak, fay hatlarına yakınlık ve sorunlu zemin yapısı gibi jeofiziksel koşullar nedeniyle Kadıköy'den daha yüksek sismik risk taşıyan Avcılar ilçesi verilebilir. Örneğin, sahada gördüğüm (Eylül 2020) ilçeden bir mülk sahibi Caddebostan'dakiler kadar hevesli değildi, çünkü riskli mülkünün yerine yenisini almak için 300.000 TL ödemek zorunda kalacak ve kredi desteği almasına rağmen uzun vadeli borçlanacaktı. Bana mantık yürütme şeklini şöyle açıkladı: Mülkünü satması halinde eline 300.000 TL geçecekti, bu da ilçede başka bir daire almak için yeterli değildi ve bu nedenle başka bir ilçede arsa değeri daha düşük olan riskli bir binaya taşınmak zorunda kalacaktı. Ayrıca, yeni konutun yaklaşık 1 milyon TL değerinde olacağını da hesaba katıyordu. Yenilenen binalardaki emlak fiyatları tüm şehir genelinde artmakta, muhtemelen Kadıköy gibi daha düşük sismik risk taşıyan semtlerde yoğun yenilemeye yol açarken, maliklerin fayda-maliyet hesapları Avcılar ve hatta Bakırköy gibi yüksek riskli mahallelerde her zaman yenileme kararıyla son bulmamaktadır. Yukarıda bahsettiğim görüşmeci riskli binalarının yenilenmesi yönünde karar verebilmişti çünkü haneye her iki eş tarafından ortalama birer aylık gelir giriyordu.

Bu bölümdeki örneklerin de gösterdiği gibi, herkes biyoihtimamın korumasına aynı derecede güvenemez ve Kentsel Dönüşüm Yasası da herkes için haklardan mahrumiyet ve egemen şiddete maruz kalma anlamına gelmez. Mülkiyete dayalı risk azaltımının ihtimama mı yoksa terk edilmeye mi, kâra mı yoksa kırılganlığa mı yol açacağı mevcut eşitsizliklere bağlıdır. Kentsel dönüşüm ve bina yenilemeye dayalı bir risk azaltma

siyaseti, var olan eşitsizliklere kayıtsız kalarak, piyasa mantığıyla yönlendirildikleri takdirde ve homojen bir şekilde uygulandığında ihtimam ve kırılganlıkları eşitsiz dağıtmakta ve yenilerini üretmektedir.

Sonuç

Bu makale 1990lardan beri gerek Türkiye’de gerekse uluslararası alanda ortaya çıkan biyo ihtimam diye adlandırdığım ve başka bir makalede (Batur, 2023) daha detaylı incelediğim yeni biyopolitik ilişkinin riskleri ve güvenliği nasıl eşitsiz dağıttığını, ihtimam gösterirken aynı zamanda nasıl şiddet ürettiğini ampirik veriler eşliğinde incelemiştir. Ana argümanı ise sürecin özel mülkiyet ile özdeşleşmiş mülkiyet anlayışı ile organizasyonunun bu eşitsiz dağılımı ve kimileri için şiddet üretmesini hem mümkün kıldığı hem de doğallaştırdığıdır. İhtimam olarak kodlanan mekanizmalar kentin bazı sakinleri için şiddet üretmekte ve öngörülen depremin üreteceği şiddeti gölgede bırakabilecek şekilde tehdide dönüşebilmektedir.

Kentsel dönüşüm uygulandığı şekliyle alanda hâlihazırda var olan ve yaşamın devamını sağlayan ihtimam mekanizmalarını tahrip etmekte ya da tamamen yok etmektedir. Alternatif bir risk azaltımı ve güvenlik yaklaşımı bu mekanizmalara dikkatle eğilmelidir. Ayrıca bedenleri ve yapıları liberal kapitalist hukuka ve piyasaya bağlayan legal özne/mülkiyet ilişkisi yerine bu ilişkinin yıktığı ve görünmez kıldığı ikamet ile kırılganlık arasındaki ilişkiye odaklanılmalıdır. Konut sahipleri ve kiracılara yapılan yardımların farklılık göstermesi ve konutun mülkiyet durumuna göre yaşanan bir dizi soruna kaynaklık eden mülkiyet odaklı yaklaşımı, 6 Şubat depremleri sonrası yeniden inşaa pratiklerinde de gözlemek mümkündür. Hem risk azaltma pratikleri hem afet sonrası yeniden inşa süreçleri kiracılık oranlarının çok yüksek olduğu Türkiye’de, kiracıları ve mülk sahibi olmayan sakinleri odağa almak, mülkiyet vaadine dahil etme yerine risk azaltımını ikamet/bina ilişkisi üzerinden yeniden düşünmek elzemdir. Bununla birlikte riskleri özel hanelere ve bedenlere yüklemek yerine (Mitropoulos, 2020) eşitsizliği merkezine alıp biyo ihtimamın ötesinde riskleri ve güvenliği toplumsallaştıran ihtimam pratikleri üretilmeli ve var olan pratiklere de gerekli özen ile yaklaşılmalıdır.

Makale mülkiyeti, yaşama ilişkin duygu ve hassasiyetleri rasyonelleştiren ve risklerin ve güvenliğin eşitsiz dağılımını doğallaştıran bir biyopolitik teknik olarak incelemiş ve bununla yaşam ve mülkiyet arasındaki

kurucu ilişkiye dikkat çekmiştir. Mülkiyet rejiminin temelindeki sınıf, ırk, cinsiyet ve din bazı eşitsizliklere eğilme noktasında yetersizdir. Mülkiyetin yönetimi ile yaşamın yönetsel pratiklere bağlanması arasındaki ilişkiyi anlamada bir bakış noktası sunsa da eşitsiz dağılımın hem tarihsel hem de bugünkü işleyişini anlamada elzem olan sınıf, ırk, cinsiyet ve din temelli kesişimsel ilişki üzerine detaylı bilgi sunamaz. Modern mülkiyet rejiminin biyopolitik bir teknik oluşu şüphesiz bugünle sınırlı değildir. Arşiv araştırmaları ile etnografik araştırmaların birbirini desteklediği çalışmalar şüphesiz biyoihtimamın yeniden ürettiği eşitsizlik ile mülkiyet rejiminin tarihsel mirası olan eşitsizlik arasındaki ilişki hakkında daha bilgilendirici olacaktır.

Diğer bir araştırma ihtiyacı da öngörülen afet ve kentsel dönüşüm ilişkisinde risk ekolojileri ve hesap çevrelerinin alanda insanların pratiklerini ve kararlarını nasıl şekillendirdiğinin liberal rasyonel özne varsayımı ve risk algısı/farkındalığı çalışmalarının ötesinde ele alacak etnografik incelemeler oluşturmaktadır. Neyin ihtimam neyin tehdit olduğu her bir beden bu risk ekolojisi içindeki yerine bağlı olarak yapmak zorunda oldukları öngörü pratiklerine ve hesaplarına dayanmaktadır ve sismik kırılabilirlik bazen evini kaybetmek gibi çok yakın hissedilen tehditlere tercih edilebilir bir şeye dönüşebilmektedir.

Extended Abstract

Organization of Biocare through Property and Uneven Distribution of Safety⁸

Kamile Batur⁹

ORCID: 0000-0002-7378-6986

After the earthquakes of February 6, urban transformation as an instrument of disaster preparedness was put back on the agenda. The cancellation of decisions on risky areas in İskenderun was presented as evidence of the state's lack of care for the safety of its citizens. Since the Gölcük earthquake, the new biopolitical relationship established between the state and life (biocare) has been formed along with the affects and sentiments attached to life, defining life in terms of its vulnerability and making the state responsible for detecting and eliminating this vulnerability. However, these sentiments and emotions are rationalized through certain mechanisms. These mechanisms also naturalize the unequal distribution of risk and care, even the production of vulnerability for some lives. I show in this article that one of these rationalization mechanisms is the organization of the process around private property.

This article is based on the analysis of a series of documents such as urban transformation legislation, reports prepared for earthquake risk mitigation in Istanbul, data from empirical studies conducted by other researchers in different neighborhoods of Istanbul, and interviews with residents, bureaucrats, and experts, as well as spatial analyses I conducted in different neighborhoods of Istanbul during my master's and doctoral research. I discuss these empirical data in the context of biopolitical theories and the concept of biocare.

Foucault (1978, 2003, 2007) writes about the emergence of a new technology of power, biopower, which works with knowledge production and administrative mechanisms developed to make live or let die, as opposed to the sovereign power that kills or lets live. Agamben (1998) describes

⁸ This research has been supported by the Australian Academy of Science's DOC Program.

⁹ Dr., E-mail: kamile.batur@tuwien.ac.at

biopolitics as the sovereign power's production of life as naked life, removing it from the protection of law. Agamben (1998) is not interested in who is excluded from the protection of the law and reduced to bare life, or how they are constructed as bare life, because he is interested in the bare life inherent in every citizen. Foucault's (2003, 2007) focus is on the technologies of normalization, even though he mentions that they produce hierarchies and make it possible to distribute profit differently (Foucault, 1978, p. 141). Whether technologies of power focus on keeping alive or killing, whether they operate through mechanisms of exclusion or inclusion, however they are conceptualized, their effects on lives are differentiated and not equally distributed among them (Fassin 2018). Treating them as binary opposites leads us to overlook these multiple and unequally distributed effects (Aradau & Tazzioli, 2020; Povinelli, 2011, 2016). This is where the concept of biocare comes into play in the context of disasters, not only to describe how life is attached to technologies of governance, but also to emphasize that this link is also based on and produces inequality (Aradau & Tazzioli, 2020; Povinelli, 2011, 2016).

The second problem that the concept of biopower seeks to draw attention to is the relationship between these theories and violence. Foucault (2003), in the last chapter of his seminar *Society Must Be Defended*, asks how it is possible that biopower, which focuses on fostering life, has also produced a period in history in which violence and killing have become so systematized. Foucault's answer is that biopower works in tandem with sovereign power and that, unlike before, some are now killed in order to keep society alive. Agamben (1998) already sees sovereign power as a precondition for the production of violence. The violence in the concentration camp was only made possible by excluding the inhabitants from the protection of the law. As I show with empirical data in this article, the concept of biocare draws attention to the fact that violence can occur not only through mechanisms of exclusion, but also through inclusion in practices of care that seek to sustain life. In practices where biocare links life to governing techniques, care and violence are not mutually exclusive, but can occur in the same space.

The series of cases presented in this paper sometimes exemplify classical Agambenian (1998) and Foucaultian (1978, 2003, 2007) theories of biopolitics. For example, when biocare is organized through property, it reduces the relationship between vulnerability and inhabitation to a legal subject/private property relationship, and excludes tenants and non-

owner occupants from practices of care, despite the fact that they are vulnerable due to their place and buildings of residence. While this is a direct example of violence being produced through exclusion (Agamben 1998), inclusion through ownership produces a range of different outcomes due to the character and category of property. Another example is that informally emerged, later amnestied and densely built neighborhoods are left to die (abandoned) (Foucault 1978, 2003) because they are not included in the areas declared as zone of risk and although theoretically possible, building based renewal is difficult for a number of reasons. However, it is worth mentioning two cases that are not included in either Agambenian or Foucaultian theories. The first of these is the gecekondu neighborhoods, which constitute the majority of the zone of risk decisions. In these neighborhoods, owners with title deed allocation certificates (*tapu tahsis belgesi*) and those without any title deeds face dispossession, displacement or indebtedness. Thus, violence is not always produced by exclusion from practices of care (Agamben 1998) or abandonment (Foucault 1978, 2003), on the contrary, care and violence share the same space. In other words, violence can also be produced by inclusion in care. Likewise, legal exception (Agamben 1998) does not only function to suspend rights and produce bare life, on the contrary, it can also turn into a technique that both produces security for property owners in neighborhoods with higher rent value and increases the economic value of their properties.

The Notion of biocare focuses our attention to the uneven distribution of vulnerability and care, as well as the production of violent consequences for some parts of population which are naturalized by the organization of risk reduction practices through the legal subject/property relationship.

Ensuring the safety for all may be possible through alternative architectural and urban practices of care that center inequalities and the vulnerability/inhabitation relationship.

Kaynakça/References

- Adelekan, I., Johnson, C., Manda, M., Matyas, D., Mberu, B., Parnell, S., Pelling, M., Satterthwaite, D., ve Vivekananda, J. (2015). Disaster risk and its reduction: An agenda for urban Africa. *International Development Planning Review*, 37(1), 33–43. <https://doi.org/10.3828/idpr.2015.4>
- Agamben, G. (1998). *Homo sacer: Sovereign power and bare life*. Stanford: Stanford

University Press.

- Alexander, D. (1985). Death and injury in earthquakes. *Disasters*, 9(1), 57–60. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.1985.tb00911.x>
- Aradau, C. ve Tazzioli, M. (2020). Biopolitics multiple: Migration, extraction, subtraction. *Millennium: Journal of International Studies*, 48(2), 198–220. <https://doi.org/10.1177/0305829819889139>
- Arendt, H. (1998). *The human condition*. University of Chicago Press.
- Avcı, A. (2013). 6306 Sayılı afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkında kanun açısından mülkiyet hakkının sınırlandırılması. M. Yasin ve C. Şahin (Der.), *Kentsel Dönüşüm Hukuku* içinde (ss. 187-203). İstanbul: İstanbul Üniversitesi S. S. ONAR İdare Hukuku ve İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Batur, K. (2023). Biyoihtimam: Afete hazırlığın biyopolitikası ve kırılğan yaşamın üretimi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 765–784. <https://doi.org/10.18506/anemon.1362892>
- Bayurgil, L. (2019). Dönüşen “cadde”de mahalle ilişkileri: Ev sahibi ve kapıcılar. *Beyond.Istanbul*, 04/İstanbul Yollarında Kentsel Politik Ekoloji, 151–155.
- Berkmen, N. H. ve Turgut, S. (2019). Kentsel dönüşüm kısıcında “Bağdat Cadesi.” *MEGARON*, 14(1), 155–166. <https://doi.org/10.14744/MEGARON.2019.35467>
- Blomley, N. (2004). *Unsettling the city: Urban land and the politics of property*. Routledge.
- Çavdar, A. ve Tan, P. (2013). Sunuş. A. Çavdar ve P. Tan (Der.), *İstanbul: Müstesna şehrin istisna hali* içinde (s. 7–14). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- ÇŞB (2012). Kentsel dönüşüm hakkında 50 soru 50 cevap. Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Duman, B. (2015). Kentsel dönüşümde riskler ve beklentilere dair ilk tespitler: İstanbul’da bir saha çalışması. *MEGARON / Yıldız Technical University, Faculty of Architecture E-Journal*, 10(3), 410–422.
- Easterling, K. (2005). *Enduring innocence: Global architecture and its political masquerades*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Fassin, D. (2009). Another politics of life is possible. *Theory, Culture & Society*, 26(5), 44–60. <https://doi.org/10.1177/0263276409106349>
- Fassin, D. (2018). *Life: A critical user’s manual*. Cambridge: Polity.
- Fawaz, M. (2017). Exceptions and the actually existing practice of planning: Beirut (Lebanon) as case study. *Urban Studies*, 54(8), 1938–1955. <https://doi.org/10.1177/0042098016640453>
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality. Volume I: An Introduction*. (R. Hurley, Trans.). New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (2003). *Society must be defended. Lectures at the Collège de France, 1975–76*. New York: Picador.
- Foucault, M. (2007). *Security, territory, population. Lectures at the Collège de France*,

- 1977-78. New York: Palgrave Macmillan.
- Gunes, O. (2015). Turkey's grand challenge: Disaster-proof building inventory within 20 years. *Case Studies in Construction Materials*, 2, 18–34. <https://doi.org/10.1016/j.cscm.2014.12.003>
- Gupta, A. (2012). *Red tape: Bureaucracy, structural violence, and poverty in India*. Durham: Duke University Press.
- Hardal, S. ve Kılıç, T. (2019). İstanbul Gaziosmanpaşa'da tamamlanan kentsel dönüşüm projelerinin sosyo mekansal etkileri. / *SBAD / Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 699–716.
- İBB (2003). *İstanbul için deprem mastır planı*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Joseph William, S. (2000). *Entitlement: The paradoxes of property*. New Haven: Yale University Press.
- Kates, R. W. ve Haarmann, V. (1992). Where the poor live: Are the assumptions correct? *Environment*, 34, 4–28.
- Keenan, S. (2015). *Subversive property: Law and the production of spaces of belonging*. London: Routledge.
- Kılıç, T. ve Hardal, S. (2014). Kentsel dönüşümün sosyal ve mekansal yansımalarına bir örnek: Sarıgöl Mahallesi (Gaziosmanpaşa-İstanbul). *Türk Coğrafya Dergisi*, 62, 1–7. <https://doi.org/10.17211/tcd.33157>
- Kırmızıtaş, D. (2023, 17 Şubat). Erdoğan ve Danıştaya göre İskenderun "riskli alan" değilmiş. *Evrensel*. 18 Şubat 2023 tarihinde, <https://www.evrensel.net/haber/482572/erdogan-ve-danistaya-gore-iskenderun-riskli-alan-degilimis-adresinden-erisildi>.
- Mbembe, A. (2003). Necropolitics. *Public Culture*, 15(1), 11–40. <https://doi.org/10.1215/08992363-15-1-11>
- Mitchell, K. (2006). Geographies of identity: The new exceptionalism. *Progress in Human Geography*, 30(1), 95–106. <https://doi.org/10.1191/0309132506ph594pr>
- Mitropoulos, A. (2020). *Pandemonium: Proliferating borders of capital and the pandemic swerve*. London: Pluto Press.
- Murray, M. J. (2009). Fire and ice: Unnatural disasters and the disposable urban poor in post-apartheid Johannesburg. *International Journal of Urban and Regional Research*, 33(1), 165–192. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2009.00835.x>
- Neocleous, M. (2008). *Critique of security*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ong, A. (2006). *Neoliberalism as exception: Mutations in citizenship and sovereignty*. Durham: Duke University Press.
- Özler, Ö. A., Tayfun, S., ve Salihoğlu, G. Ö. (2015). The effects of new urban transformation law on upper-class housing prices: The case of Caddebostan, İstanbul. R. Efe, B. Carmen, İ. Cüberal ve N. Gulnara (Der.), *Environment and Ecology at the Beginning of 21st Century* içinde (ss. 47–60). Sofya: St. Kliment

Ohridski University Press.

- Pérouse, J.-F. (2013). Kentsel dönüşümün yaygınlaştırılması ya da suskun çoğunluğun acımasız zaferi... T. Bora (Der.), *Milyonluk Manzara. Kentsel Dönüşümün Resimleri* içinde (ss. 49–55). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Povinelli, E. A. (2011). *Economies of abandonment: Social belonging and endurance in late liberalism*. Durham: Duke University Press.
- Povinelli, E. A. (2016). *Geontologies: A requiem to late liberalism*. Durham: Duke University Press.
- Reid-Henry, S. M. (2014). Humanitarianism as liberal diagnostic: Humanitarian reason and the political rationalities of the liberal will-to-care. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 39(3), 418–431. <https://doi.org/10.1111/tran.12029>
- Stoler, A. L. (2006). On degrees of imperial sovereignty. *Public Culture*, 18(1), 125–146. <https://doi.org/10.1215/08992363-18-1-125>
- Stoler, A. L. (2016). *Duress: Imperial durabilities in our times*. Durham: Duke University Press.
- Şahin, C. (2013). Afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkındaki kanun'a yönelik bazı eleştiriler. M. Yasin ve C. Şahin (Der.), *Kentsel Dönüşüm Hukuku* içinde (ss. 51–72). İstanbul: İstanbul Üniversitesi S.S.ONAR İdare Hukuku ve İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Töre, E., Gökşin, Z. A. ve Yazıcı, Y. E. (2017). Gecekondu alanlarında dönüşümü yönetmek: Gaziosmanpaşa Sarıgöl-Yenidoğan örneği. *mimar.ist*, 2017(1), 90–100.
- UN-Habitat. (2009). *Global report on human settlements 2009: Planning sustainable cities, united nations human settlements programme*. London: Earthscan.
- Uzunçarşılı Baysal, C. (2013). Civilizing the Kurdish population of Ayazma: Ayazma / Tepeüstü urban transformation project -Küçükçekmece İstanbul. *Journal of Planning*, 23(2), 83–94. <https://doi.org/10.5505/planlama.2013.88597>
- Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., ve Davis, I. (1994). *At risk – natural hazards, people's vulnerability, and disasters*. London: Routledge.

Kamile Batur

Lisans ve yüksek lisans eğitimini (birleşik sistem) 2015 yılında Viyana Teknik Üniversitesi Mimarlık ve Planlama Fakültesi Mimarlık bölümünde tamamladı. Yüksek lisans tezi Rudolf Wurzer Ödülü aldı. Avusturya Bilim Akademisi DOC Programı tarafından finanse edilen doktora tezini aynı üniversitede kent çalışmaları alanında 2022 yılında tamamladı. Doktora tezine Viyana Belediyesi tarafından Doktora Tez ödülü verildi. 2017-2020 yılları arasında Viyana Teknik

Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Bağımsız araştırmacı olarak kentsel politika ve afet riski ile ilgili çalışmalarına Türkiye'de devam etmektedir.

She completed her bachelor's and master's degree (combined system) in 2015 at the Department of Architecture, Faculty of Architecture and Planning, Vienna University of Technology. Her master thesis received the Rudolf Wurzer Prize. She completed her doctoral thesis in the field of urban studies at the same university in 2022, funded by the DOC Program of the Austrian Academy of Science. His doctoral thesis was awarded the Doctoral Dissertation Prize by the City of Vienna. Between 2017-2020, she worked as a research assistant at the Technical University of Vienna. She continues her research on urban politics and disaster risks as an independent researcher in Turkey.

E-posta: kamile.batur@tuwien.ac.at

Teşekkür

Sibel Yardımcı'ya *biocare* kavramını çevirirken destek ve önerilerinden dolayı teşekkür ederim.